

Dosentti Seppo Suokunnas
luento STI:ssä 4.10.2005

Hyvän saarnan tuntomerkkejä

Vaativa otsikko, kauhistuin itsekin antamaani aihetta. ”Hyvän saarnan” tuntomerkkejä voi olla monenlaisia. Mutta perustellusti voidaan kysyä, kuka tietää, mikä on hyvä saarna. Kuka voi sanoa ja kuka täyttää hyvän saarnan tuntomerkit? Totta on myös se, että saarnan ihanteet vaihtelevat. Mitä pidettiin 1500-luvulla tai pietismin aikakaudella yleisesti hyvänä saarnana, ei olekaan sitä enää.

Jumala johdattaa asioita toisinaan siten, että se ihmisten ja viisaitten mielestä kaikkein onnettomin saarna puhuttelikin parhaiten. Se lävisti kuulijoiden panssarit ja sanoi jotain olennaista. Mestarilliset saarnat taas pyyhälsivät yli hilseen tai tuntuivat koleilta ja vierailta. Lähtiessämme siis käsittelemään hyvän saarnan tuntomerkkejä toteamme ensin nöyrästi, että Jumala voi käyttää ja käyttääkin hyvin monenlaisia saarnoja ja saarnaajia puhutteluunsa.

Saarnaoppia täytyy kuitenkin opettaa.. Olen siis ryhtymässä tähän uhkayritykseen.

Millainen on hyvä saarna? Jos sitä kysyttäisiin ihmisiltä yleisesti, vastaukset voivat olla syvällisiä. Mutta ne voivat olla myös aivan pintaliittoa ja väärään osoittavia. Ihmisten suusta voisi kuulla hyvän saarnan kuvauksia kuten ”Kaunis”, ”oppinut”, ”mukaansa tempaava”, ”hyvin esitetty”, ”itkettävä” (toisen mielestä se on kaikkein kauhein saarna), ”sympaattinen”, ”kuuluva ääni”. Tai edelleen ”mielenkiintoinen saarna” tai ”terävä analyysi”, ”sivistynyt”, ”jämerä”. Mutta heti nousee kysymyksiä, kenen mielestä mielenkiintoinen, jämerä tai terävä. Äkkiä ollaan suurten vaatimusten keskellä, jotka ovat kuitenkin kovin ihmiskeskeisiä.

Tarvitsemme asiakeskeisyyttä sen kokemuksen varassa, joka kristillisellä seurakunnalla pitkältä ajalta saarnasta on.

Uusin suomalainen ”Saarnan käsikirja” (2001 s.235–243) sisältää Juhani Forsbergin kirjoittaman ”epäsaarnan” selvityksen. Samoin Päivikki Suojanen tutkiessaan samassa kirjassa saarnan viestintää listaa, millainen on huono saarna. Emme nyt lähde liikkeelle niistä, vaan yritämme positiivisesti hahmottaa hyvän saarnan tuntomerkkejä.

Hyviä saarnoja on erilaisia

Ensiksi täytyy tyrmätä ajatus siitä, että olisi olemassa yksi tietynlainen hyvä saarna. Sillä saarnaajia on erilaisia persoonia ja hyvän, koskettavan saarnan voi tehdä monella tavalla. Se ei ole kiinni saarnatyypistä, metodista jne. Onneksi., sillä meidän jotka yritämme saarnata, toive on siinä, jollekulle saarnani voisi välistä olla hyvä, vaikka jollekulle toiselle se ei sitä ole. Saarnan hyvyyttä ei voi sitoa mihinkään muotoon.

Lisäksi on muistettava, että saarnakäsikirjoitus ei ole saarna. Vasta pidetty saarna on saarna. Luther painotti, että evankeliumi on suullinen puhe, viva vox evangeli.

Raamatullinen

”Joka aikoo saarnata, hänen tulee ensin yrittää kuunnella Raamatun tekstissä esiintyvää uskonkokemusta Jumalan puheena oman elämänsä kontekstissa”, sanoo Horst Hirschler. Hän jatkaa: „Saarnaajan tulee kuulijana olevalle seurakunnalle avata Raamatun teksti avuksi heille elämässä.” ja ”Raamatun tekstin tulee olla saarnassa keskipisteessä.”

Raamattu on saarnalle sekä normi että lähde, sanoo Yrjö Sariola. ”Teosentrisen homiletiikan (siis Karl Barth, Wolfgang Trillhaas ym.) mukaan saarna on perusluonteeltaan raamatunselitystä.” Erkki Kansanaho kirjoitti Sananjulistajan käsikirjassa 1985: ”Ellei saarnaaja tietoisesti pitäydy Jumalan sanaan, hän ei täytä tehtäväänsä, mutta sen lisäksi hänen on kyettävä julistamaan sitä tämä ajan ihmiselle.” Nämä ajatukset eivät ole uusia, sillä Martti Luther niitä esitti, että saarnan tulee olla raamatunselitystä, mutta yhtä hyvin hän lisäsi, että tällaisella saarnalla tulee olla osoite ihmiseen. Sillä juuri ihmissydämessä Jumalan sana tulee eläväksi sanaksi. (Brilioth).

Kristillinen saarna on aina sidottu Jumalan sanaan. Varsinaisesti me emme saarnaa, vaan Jumala itse. Siksi saarnaa ei voi olla ilman Jumalan sanaa, jonka kuuluttamisesta on kysymys. Saarnaaja on niin kuin luterilaisessa kirkossa on totuttu sanomaan ”Verbi Divini Minister”, Jumalan sanan saarnaaja. Pyhä Henki on viime kädessä saarnaaja. Martti Luther sanoi joskus: ”Saarnaajan tulee voida sanoa saarnansa jälkeen: Minä olen ollut apostoli ja Kristuksen profeetta tässä saarnassa. joka ei voi näin sanoa, hänen pitää lakata saarnaamasta”.

Saarnan raamatullisuuden vaatimusta ei mielestäni tarvitse kirkossa erikseen perustella. Onhan jokainen saarnaopin oppikirjakin juuri sen kuvaamista, miten Raamatun tekstiä analysoidaan, mietiskellään ja miten saarnatekstistä tullaan valmiiseen saarnaan. Lähtökohtana on se, että saarnataan Raamatun tekstistä. Eksegeettisessä analyysissä saarnaaja työskentelee esille mikä on tämän raamatutekstin pääsanoma ja tavoite (skopus), mikä oli sen sanoma tekstin syntytilanteessa ja mitä Jumala haluaa tänään sanoma meille tästä tekstistä.

Voi olla niin, että osalle saarnaajia ns. eksegeettinen analyysivaihe jää vähitellen saarnan valmistuksessa pienemmäksi. Ei jakseta työstää tekstiä eri kielillä ja kommentaarien äärellä. Toisaalta kun saarnatyötä on tehty vuosia ja teksti tunnetaan paremmin, ei ole samaa tarvetta lähteä aina yhtä alusta. Joskus kyse on myös siitä, että kommentaarit tuntuvat kuivilta ja teoreettisilta. Silloin on syytä panna painoa enemmän meditaatioon ja rukoukseen tekstin äärellä. Saarnaajina meillä on ja tulee olla vakuuttuneisuus siitä, että TÄMÄ ON Jumalan sanaa tämä teksti kuulijalle myös tässä ajassa ja että Jumala haluaa Henkensä ja sanansa kautta puhua saarnassa kuulijalle. Ystävät, tämä on raamatullisuutta! Luottaa siihen, että Jumala puhuu sanassaan.

Sariola huomauttaa siitä, että raamatullisuus saarnassa ei välttämättä ole sitä, että saarnaaja käyttää paljon yksittäisiä raamatunkohtia, jolloin saarna muodostuu eräänlaiseksi raamatutunniksi. ”Raamatullinen” ei tarkoita Raamatun tekstiä toistava, mutta sekin on nykyajassa paljon parempi ratkaisu kuin puhujan omat kyseenalaiset rakennelmat. Onhan saarnan yksi tehtävä myös opettaa.

Luterilainen saarna

Hyvä saarna liittyy oikealla tavalla kirkon oppiin, se on siis luterilainen.

Tällaista ”luterilaisuuden vaatimusta” en ole juuri nähnyt esitettävän homiletiikan oppikirjoissa, mutta papeille kirkkolain edellyttämä tunnustususkollisuus on juuri samaa. Mutta kyllä asiallisesti tämä piirre löytyy oppikirjoista, esim. Lönnebon Homiletik -teoksessa vaikkapa lain ja evankeliumin saarnasta puhuttaessa. Tai se on esitetty vaatimuksena, että saarnaajan tulee perustaa sanottavansa kirkon yhteiseen dogmaan. Piispa Simo Peura sanoo, että ”luterilaisen uskonkäsityksen mukaan vanhurskauttamisopin tulee toimia kaiken kristillisen opetuksen ja elämän, siis myös saarnan, arvioinnin kriittisenä mittapuuna.” Peura jatkaa: ”Vanhurskauttamisopin asia on sama kuin saarnan: ”ajaa” Kristusta ja nostaa hänet kristityn pelastumisen keskipisteeseen”.

Itse asiassa ”saarnan luterilaisuus” ei ole muuta kuin että kristillinen uskonoppi on saarnassa paikallaan. Saarnaajalle on paljon hyödyllisempää, että luterilaisuuden tuntemus ja dogman tuntemus on saarnaajan yleistä, pitkäaikaista valmistautumista niin että ryhtyessään valmistamaan

saarnaa tietystä perikoopista, pohjana uskonoppi on jo selvä ja se varjelee lähtemästä tekstin tulkinnassa väärille urille. Se auttaa hahmottamaan kulloisenkin tekstin ja löytämään siitä sanoman.

Ekskurssi: Saarnan pahimpiin virheisiin kuuluu Lönnebon mukaan myös ”doktrinalismi” ja ”traditionalismi”. Hän myös sanoo, että vahva oppi ei tarkoita sitä, että saarnan kieli olisi dogmaattinen kieli. Enemmän nykyajassa kuulijaa puhuttelee ihmisen kokemuksen kieli. Mutta onnellista on se, että saarnaaja voi löytää Raamatusta ihmisen peruskokemukset.

Saarna vastaa ihmisten tarpeisiin

Jokaisen tekstin kohdalla tulee kysyä, minkälaisiin ajankohtaisiin, ihmisten elämänkysymyksiin tämä raamatunkohta antaa vastauksen. Saarnaajan tulee saarnata tässä ajassa. Ikuisia totuuksia ajassa – siinä suuri haaste!

Hirschler: ”Raamatullisen saarnan tulee olla kotonaan meidän elämämme arkipäivässä ja samoin raamatullisen tekstin arjessa sekä samoin systemaattis-teologisen arkipäivän ajattelussa.”

Mitä on tämä liittyminen ihmisten arkeen ja elämänkysymyksiin? Se voi olla ns. ongelmalähtöisen metodin (jonka tunnemme esim. rippikoulukirjoista) onnistunutta käyttämistä, mutta se voi olla myös väärää tämän ajan käsittelemistä. Saarna ei ole politiikkaa eikä sosiologiaa, ei yhteiskunnallinen luento eikä edes kirkkoon tulevien ihmisten kaikkien tarpeiden käsittelemistä. Saarnaajan täytyy suorittaa VALINTAA. Lönnebo sanoo: ”Ei riitä se, että saarnassa liiyytään siihen, mitä ihmiset tosiasialisesti etsivät, faktisesti. Saarnaajan täytyy valita niin, että hän liittyy ihmisten todellisiin eksistentiaaliseen tarpeeseen. Saarnan tulee siis olla yhtä aikaa sekä ajankohtainen että eksistentiaalinen.

Lönnebon mukaan eksistentiaalisiin kysymyksiin ei päästä, jos saarnaaja seuraa viittä virhelinjaa. Niiksi hän mainitsee verbalismin, rationalismin, estetismin, moralismin ja sentimentaalisuuden (ruotsin kielellä 5 ”ismiä”). Verbalismi on sanoja, sanoja ja taas sanoja, kuiva erämaa ilman lähteitä. Rationalismi, järkisoppi, on uuden ajan yksi suurimmista lankeemuksista. Rationaalinen saarnan voi olla kuinka kirkas ja briljantti tahansa, mutta sille on mahdotonta johtaa ihmistä kääntymykseen ja pyhitykseen, koska järkisoppi näkee ihmisen persoonallisuudessa vain ulkoisia asioita, ei ole intuitiota ja sydän jää kylmäksi. Estetismi ei myöskään auta saarnassa, koska ihmisen todelliset tarpeissa ei ole kyse vain ”kauneudesta” ja ”mielenkiintoisesta”, vaan siihen sisältyy paljon tuska aja kärsimystä. Aito kristillinen julistus tuntee ristin. Kauneus on sivutuote sen jälkeen kun syvydet on kohdattu. Moralismi ei kykene käsittelemään persoonallista vastuuta, tosi moraalialia. Samalla tavalla tunteellisuus sammuttaa persoonallisuuden syvyyden käsittelyn ja passivoi ihmistä. Nämä viisi saarnan täytyy välttää ja päästä käsittelemään ihmisen aitoja ja todellisia asioita. Saarnan on käsiteltävä ihmisen hengellisiä tarpeita ja johdettava Jumalan kohtaamiseen.

Martin Lönnebo tuo esille ihmisten elämänkysymyksistä 7 perusteemaa, joihin ihmiset odottavat vastausta ja joita saarnaajan on syytä ajatella. Nämä seitsemän ovat itse asiassa kaikki Johanneksen evankeliumin kahden perusteeman alla, nimittäin VALO ja ELÄMÄ. Merkille pantavaa on, että Lönnebon mukaan nämä eksistentiaaliset teemat löytyvät myös Raamatun teksteistä ja niitä pitää saarnaajan kysyä konkreettisen raamatun tekstin äärellä. Mitä nämä seitsemän teemaa ja periaatetta ovat? Ne ovat: 1) elämän tarkoitus, 2) syyllisyys, 3) yksinäisyys, 4) kuolema, 5) vapaus, 6) rakkaus sekä 7) oikeus ja oikeudenmukaisuus. Näitä jokainen ihminen kyselee ja etsii.

Saarna on evankeliumia

Tämä on yksi saarnan kaikkein tärkein vaatimus”. Saarnaajan on saarnattava evankeliumia, hyvää sanomaa Jeesuksesta.

Kun lukee Martti Lutherin postillojen (”post illa verba” – syntyi oma kirjallisuuden laji) esipuheita, niissä samaistuu usein ”saarna” ja ”evankeliumi”.

Evankeliumin ”samanaikaisuus” (Hirschler) ja ”pyhä samanaikaisuus” ja ”samanpaikkaisuus” (Carl Henrik Martling) toteutuu Lutherin mukaan, kun saarnassa julistetaan evankeliumia Kristuksesta. ”Meille, meille, meille hän on syntynyt, ja meille annettu” (Luther joulusaarnassaan Jes. 9:5 mukaan, ks. Osmo Vatanen, Saarnan käsikirja).

On tärkeää muistaa, että evankeliumia ei ole koskaan kuultu liikaa! Siitä kyllä saatana, synti ja oma liha ja maailma pitävät huolta. Me olemme syntisiä ihmisiä, jotka tarvitsemme evankeliumin puhdistusta ja lääkettä ja lohdutusta.

”Ajatus siitä, että saarnassa Kristus ja syntinen pääsevät toistensa luo, on reformaation keskeistä teologista perintöä. Kun saarnaaja avaa evankeliumikirjan ja ryhtyy valmistelemaan saarnaansa, hänen on hyvä pitää mielessä johtojatous: ”evankeliumin julistus on vain sitä, että Kristus tulee meidän luoksemme tai että meidät viedään hänen luokseen” (WA 10 I 1, 13–14)”. Evankeliumin ja saarnan vaunuilla meidät viedään Kristuksen luo.

Lain ja evankeliumin erottaminen saarnassa

”Silloin kun julistetaan lakia, joka saa syntisen huomaamaan syntisyytensä, kurjuutensa, hätänsä ja ahdistuksensa, kuulijaa viedään kohti passiota. Tämä tarkoittaa, että kuulija ei enää vapaaehtoisesti ja omalla toiminnallaan ryhdy parantelemaan tilaansa, vaan alkaa nähdä tilansa sellaisena kuin se todellisuudessa on. Myös silloin, kun Kristusta julistetaan lahjana, kuulija on passiossa.. Häneltä ei edellytetä mitään erityisiä toimia, vaan kehoitetaan odottamaan, että Jumalan hyvät teot alkavat toteutua hänen elämässään.”

Apostoli Paavali halusi saarnata Kristusta, ei vain Kristuksesta. Tämän mukaisesti kristillisessä julistuksessa on INKARNAATION ulottuvuus. Kristus tuli ihmiselle.. Myös saarnassa rukoilemme tapahtuvan sen ihmeen, että Kristus voi tulla lihaksi, läsnäolevaksi. Saarnahan ei ole mitään ajattomia periaatteita vaan tien valmistamista Jumalan kohtaamiseen tässä ja nyt.

Saarnan selkeys

Edellä on jo ollut puhetta saarnan opillisesta selkeydestä. Sen lisäksi saarna tarvitsee myös esitysteknisen selkeyden ja kirjoitettuna loogisen asun. Useimmat kuulijat odottavat, että saarna alkaa jostakin ja päättyy johonkin. Hyvässä saarnassa on pienemmät ja isommat asiakokonaisuudet järjestetty ja saarnaaja tietää, mitä hän haluaa erityisesti painottaa ja alleviivata.

Saarnan odotetaan käsittelevän jonkin teeman johdonmukaisesti. Saarnan pääteeman löytymistä on pidetty ratkaisevana asiana valmistusprosessia. Homileetikko Alois Schwarz sanoo: ”Saarnaajan tulee pyrkiä sanomaan yhdessä lauseessa se sanoma, mitä hän aikoo saarnassaan sanoa.” Teeman selkeä esittäminen auttaa kuulijaa. Teema auttaa kuulijaa orientoitumaan siihen, mitä saarnassa aiotaan sanoa. Kuitenkaan en asetu saarnan esitysmetodin kannalta tarjoamaan, että ilman muuta pitäisi saarnan alussa ilmoittaa teema niin kuin klassisessa saarnatavassa on hyvin usein tehty. Nykyajassa on rinnakkain monia saarnatyyppejä ja -rakenteita, eikä niistä periaatteessa toinen ole huono ja toinen väärä, vaan on erilaisia tapoja rakentaa ja esittää saarna. Usein teema löytyy itse saarnatekstinä olevasta raamatunkohdasta. Esimerkiksi 1. Kor. 1:18–25 tekstistä ”Jumalan hulluus on ihmisiä viisaampi”.

Kuten jo viittasin, nykyajassa saarnan tyylien ja lajien lisääntyminen on tuonut tähän vaikeutta. On tullut mukaan esimerkiksi elämykselliset, narratiiviset (kertovat), kuvalliset saarnat. Muoto ei aina ole välttämättä selkeä, mutta jos saarnaaja pystyy saamaan kuulijan mielessä jotakin liikkeelle ja vahvistamaan häntä, saarna on täyttänyt ainakin osan tehtävästään.

Voi kuitenkin sanoa, että sekavat, sinne tänne poukkoilevat saarnat eivät useinkaan pysäytä kuulijaa. Tulee sain se tuntu, että saarnaaja ei ole valmistautunut kunnolla. Tai tulee se tuntu, josta saksalaiset sanovat ”es regnet”, sataa, sataa tasaisesti, sanoja päällemme, mutta ei Hengen sadetta vaan ihmisen omia rationaalisia sanoja. Ulkoinen selkeys edesauttaa myös sisäistä selkeyttä.

Kieli, kommunikaatio saarnassa

Piispa Lönnebon mukaan saarnan tulee olla ”pyhää viisautta” (helig vishet), siksi saarnan kielen tulee olla ”pyhää kieltä” (helig språk). Siinä ei ole kyse siitä, että jokin tiettyntyyppinen kieli on parempaa kuin toisenlainen kieli ja ilmaisu. Kristinusko ei ole mitään gnostista salaisoppia eikä vanhahtavaa kieltä eikä korkealentoista kieltä eikä ns kaanaan kieltä. Se on sitä, että saarnan kieli on Jumalan käytössä. Se asettaa saarnan kielen vaatimuksia kuten aitous, puhtaus, pyhyys ja pyhä ilo.

Saarnassa sekä saa että pitää käyttää kielen kaikkia resursseja. Hyvässä saarnassa saarnaajan sanaton viestintä (eleet, painotukset, tauot, ilmeet, puheen rytmi) tukee sanottavaa. Viestinnän tutkijat korostavat usein, että puheessa sanallinen osuus edustaa vain 20 % kokonaisviestinnästä. Tätä kirkon puolella tuskin olemme riittävästi huomioineet, vaikka luultavasti olemmekin sitä mieltä, että sanallisen viestinnän (mitä sanotaan) osuus on suurempi.

Viime kädessä ei ole mitään muuta kriteeriä kuin se, että jos Kristus istuisi siellä penkissä, hän tunnistaisi siitä itsensä. Paavali sanookin ”Me emme saarnaa itseämme, vaan Jeesusta Kristusta ristiinnaulittuna... 2. Kor. 4:6–8

Horst Hirschler, biblisch predigen (2 .Aufl 1988):

- saarnaajan tulee puhua havainnollisesti
- saarnaaja tulee muotoilla sanottavansa selvästi ja karusti (karg – yksinkertaisesti?) ja karsia pois kaikki fraasipuhe ja koristeellisuus

- tulee välttää teologista ammattikieltä (”Jargon”, katukieli) ja kaanaan kieltä
- kannattaa erityisesti koetella sellaisia lausumia, joista saarnaaja itse on erityisen ylpeä. Voi olla, että ne eivät kuitenkaan avaudu kuulijalle eivätkä palvele saarnaa.
- tulee välttää massiivia teologisia virkkeitä
- abstraktit käsitteet pois olivat ne sitten hurskaita tai maallisia
- ei pidä puhua mitään sellaista saarnassa, jonka takana saarnaaja ei itse voi seisoa
- kuuluisiin ihmisiin voi viitata vain harvoin eli silloin kun heidän sanomisensa todella asiapohjalla vie saarnaa eteenpäin
- ei tule käyttää mitään vieraskielisiä termejä
- välttä substantiiveja ja käytä paljon verbejä
- välttä liian pitkiä lauseita

Tässä yllä olevassa kappaleessa en lainkaan käsitellyt saarnaa ja retoriikkaa, joka on vanhastaan ollut osa homiletiikan oppikirjoja. Myös miellä Saarnan käsikirja (2001) sisältää Keijo Nissilän artikkelin ”Saarna ja retoriikka”. Lutherin tiedetään ahkerasti opiskelleen Augustinuksen puhetaitoa. Samoin Filip Melancton tunsu retoriikkaa hyvin. Nissilä suosittelee, että suomalainenkin saarnaaja istuisi ”Lutherin kanssa Quintilianuksen seuraan” ja aluksi kuuntelisi puheen muotoa ja sisältö koskevia kysymyksiä: ”Kuka, mitä, missä, millä keinoin, miksi, millä tavalla, milloin?” (*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?*). Nissilän mukaan näistä saarnan valmistuksessa kaikkein tärkeimmät kysymykset ovat ”kuka puhuu, quis” ja ”mitä puhuu, quid”.

Nissilä itse nostaa esille H. Lausbergin retoriikan oppikirjan (1973) mukaisen jaoituksen: 1) Inventio (löytäminen eli puheen aiheen ja siihen sopivien ajatusten etsiminen ja löytäminen), 2) dispositio (jäsentäminen eli puheen aineiston jäsentäminen kokonaisuudeksi), 3) Elocutio (sanoittaminen eli sopivan tyylin, sanojen ja kielellisten tehokeinojen löytäminen), 4) Memoria (muistaminen eli mieleen painaminen, puheen opetteleminen ulkoa) ja 5) Pronuntiatio (esitystapa eli puheen pitäminen ja siinä käytettävät äänenpainot ja eleet). (Saarnan käsikirja 2001 s.174–175)

Sielunhoidollinen saarna

- a) Saarnaaja puhuu ihmisten edessä, ihmisille ja ihmisistä ja ihmisestä. Ihmisillä on monenlaisia odotuksia saarnoille. Joku odottaa vastausta tiettyyn tiedolliseen aiheeseen. Mutta useimmat kai odottavat sitä, että heitä saarnassa hoidettaisiin ja lohdutettaisiin, että he saisivat voimaa ja rohkeutta.
- b) Saarnaaja puhuu Jumalan edessä (Lönnebo s.206 lainaa Quenselin ohjetta ”tala inför Guds ansikte). Saarnaajalla on tunto pyhästä tehtävästään eikä hän pidä saarnatoimintaa esim. pelkkänä informaationa tai tunnelmana vaan Jumalan viestin (message) välittämisenä.

Sielunhoidollinen saarna tulee tietenkin lähelle sitä, mitä edellä on sanottu saarnan eksistentiaalisista teemoista. Toiseksi on syytä tiedostaa, että oikein ymmärretty sielunhoidollisuus ei ole mitään saarnan psykologisoimista eikä se ole ns. opillisen saarnan poissulkeva vaihtoehto.

Suomalaisessa homiletiikassa on sielunhoidollisuus tullut mukaan 1970- ja 1980-luvuilta uusien sielunhoidon oppikirjojen ja koulutuksen myötä. Mutta jo arkkipiispa Martti Simojoki väitöskirjassaan ”Julistus ja opetus” (1947) tutki suomalaisissa saarnoissa mm. opillisen ja sielunhoidollisen saarnan hahmoa ja myös niiden yhdistymistä tietyillä saarnaajilla (esim. rovasti K.V. Tamminen, Sleyntoiminnanjohtaja 1923–46).

Sielunhoidollista saarnaa voidaan tutkia myös lähtien siitä, mitä termejä saarnasta/saarnaamisesta Uusi testamentti käyttää. Yleisimmät saarnaa tarkoittavat sanat ovat ”didaskain” (opettaa), ”martyrein” (todistaa) ja ”keryssein” (juhlallisesti julistaa) sekä ”evangelizestai” (julistaa evankeliumia). Mutta on myös muita ja niistä yksi tärkeä on ”parakalein”. **Parakleettinen** puhe on lohduttamista (2 Kor 1:7), auttamista, kehottamista, rohkaisemista, suostuttelemista. Silloin pääpaino on siinä, miten lähimmäisiä voidaan auttaa ja lohduttaa. Varsinainen parakleetti on Pyhä Henki.

Saarnaa kirkkovuodessa

Erityisesti Martin Lönnebo (s.63-) on meillä tutuista homiletiikan oppikirjoista korostanut tätä ohjetta: ”Saarnaa kirkkovuodessa – mutta älä saarnaa kirkkovuodeSTA”. Eli älä pidä esitelmää eikä historian oppitunteja. Saarnakäytäntö on muutoinkin liiaksi hallinnut esitelmänomaisuus.

Kirkkovuoden syntynyt liittyy ainakin osittain saarnaamiseen, sillä Briliothin mukaan (s.52) kirkkovuosi alkoi hahmottua yhden kirkon suurimman julistajan, kirkkoisä Augustinuksen julistustyön mukana. Kirkkovuosi alkoi rytmittää saarnatoimintaa ja tuoda siihen virkistystä.

Lönnebo katsoo, että erityisesti adventti- ja joulunajan sekä pääsiäisajan saarnoissa kirkkovuodella tulee olla suuri merkitys. Mutta kautta vuoden se on muistettava. Mikael Lehtonen sanoo: ”Saarna on liturgista homiliaa, joka toteutuu kirkkovuodessa. Kirkkovuosi rytmittää kirkon elämää, ja sen jäsentävänä prinsiippinä on pelastushistoria, Kristuksen elämän ja työn historia. Kirkkovuoden rakenne palvelee ilmoituksen kokonaisuuden esille pääsemistä keskukselta, ristin pääsiäisestä käsin ja siihen tähdäten.” (Saarnaa sanaa 1985 s.133)

Kirkkovuosi varjelee saarnaajaa. Lehtonen huomauttaa, että meidän aikanamme ”ei ole suostuttava siihen, että erisisältöiset maalliset sydän-, hiihto-, hölkkä- ja rauhansunnuntait muodostuvat tekstiksi saarnalle.

Toinen vaara on kirkkokäsikirjan pyhäpäivien otsikoissa, joita meillä evankeliumikirjassa on käytetty Ruotsin mallin mukaan vuodesta 1958 lähtien. Nuo yleisteemat eivät ole tarkoitettu saarnan teemaksi. Otsikko saattaa sopia hyvin 1.vuosikerran teksteihin, mutta ei välttämättä muihin vuosikertoihin. Tosin kokonaisuutta pyrittiin viimeisessä uudistuksessa parantamaan. Mutta saarnataan siis Raamatun tekstistä eikä pyhäpäivän otsikkoteemasta.

”Projisoituessaan kirkkuvuoteen Raamatun sanoma merkitsee liturgista Herramme reaali-presenssiä. Hän siirtyy historiasta aikaan, jossa seurakunta nyt elää. Seurakunta kokee sen, mitä kerran tapahtui, tässä ja nyt, elävänä nykyisyytenä.” (Martti Parvio)

Saarna on homiliaa

Varhaiskristillinen termi saarnalle oli ”homilia” (ensi kerran termi tunnetaan Ignatiuksen kirjeestä Polykarpokselle). Siitähän nimitys ”homiletiikka”, saarnaoppi myös tulee. Se tarkoitti ”yhteyttä”, homilein ”olla yhdessä”. Siitä saarna sai keskustelunomaisen luonteen. Jeesuksen pääasiallinen saarnametsodi maanpäällisen vaelluksensa aikana oli ”saarnakeskustelu”, sanoo Lönnebo (s. 222–223 ja s.15).

Ehkä tässä homiliassa, tuttavallisessa keskustelussa seurakunnan kanssa, on jotain samaa kuin saarnan dialogiluonteessa. Senhän ei tarvitse olla ulkomuodoltaan dialogi ja keskustelu. Mutta kuulija kyllä pian tunnistaa, milloin saarnaajaa puhuu vain omiaan ja luennoi ylhäältä päin ja milloin saarnanvalmistuksessa on yritetty käydä keskustelua oletetun kuulijakunnan ja ajan ongelmien kanssa.

Saarna on myös profeetallista, arvovaltaista julistusta

Toinen UT:ssa yleinen saarna tarkoittava termi on ”keerygma”, ”lähetyssaarna”. Se on Kristus-tapahtumien ja niissä valmistetun lunastuksen ja pelastuksen julkista julistamista, kuuluttamista, todistamista. Olla kuninkaan palveluksessa, kuuluttaa hänen tahtoaan ja hänen tuloaan.

Vältä subjektiivisuus

Saarnaajan tehtävä ei ole puhua itsestään, siten vain karkottaa kuuliijoita. Hänen tehtävänsä on a) käsitellä niitä kysymyksiä ja tunteja, jotka ovat seurakuntalaisille ajankohtaisia, saarnaa on saarnaa seurakunnassa, ihmisten kesellä. Ja b) sitten saarnaajan tehtävä on osoittaa itsestään pois päin itsensä ulkopuolelle eli Jumalaan. ”Me emme saarnaa itseämme vaan ristiinnaulittua Kristusta... (2.Kor.4:6-8)

Saarnaaja on todistaja. Saarnan tehtävä on rakentaa siltaa ajan ja ikuisuuden, maallisen ja tuonpuoleisen väliin. Saarnan sisältöä ajatellen c) saarnan tehtävä on saarnata Jumalan sanaa. Ilmoitus on jo annettu. Saarnaajan ei tarvitse eikä pidä sitä itse keksiä. cccc

Saarnaajan ominaisuuksia, puhujan persoona

Tähän aihepiiriin on tosi vaikea antaa ohjeita, koska saarnaajaan tärkein välinen on hänen oma persoonansa ja se on jokaisella omanlaisensa. On myös kärjistäen sanottu, että saarnan suurin ongelma on saarnaaja itse. Sitä vaikeampaa tulee, jos pitää paikkansa se, että kokonaisviestinnässä, se mitä sanotaan, edustaa vain 20 %.

Kun kyse on myös itse kokemuksellisesti kohdatusta Jumalan-elämän ja voiman todistamisesta sekä sanoman aitoudesta, rehellisyydestä, silloin saarnaajaa ei pidä puristaa mihinkään muottiin. Saarnaajalla ON vapaus todistaa kolmiyhteisestä Jumalasta ja välittää saarnatekstin sanoma tässä ajassa juuri sillä tavalla kuin se on hänelle auennut. Julistustilanteessa välittyy aina myös jotakin saarnaajasta itsestään. On vaikea välittää vain ”puhtaasti asia” eteenpäin kuulijalle. Vaikka saarnaajan oma kutsumus ja vakaumus on, että hän ei puhu itsestään vaan keskittyy siihen, mitä Raamatun pohjalla on sanottava, silti hänen oma persoonansa on läsnä. Asian ohella aina tapahtuu jotakin puhujan ja kuulijan välillä.

Saarnaoppaissa löytyy saarnaajaa itseään koskevia toiveita ja tavoitteita. Minusta tuntuu hyvältä esim Lönnebon Raamatusta saarnaajalle löytämät ”lempeä” ja ”nöyrä” (Matt.11:29). Sitä tietä Jeesus itse tarjoaa saarnaajallekin ja lupaa, että hänen kuormansa on keveä. Lönnebo myös antaa Fil.4:4-7 saarnaajalle ”nykyajan homileetikon pikkuraamatuksi”.

”Se pappi, jota tämä aika tarvitsee, on hengellinen johdattaja, joka kykenee keskustelemaan ihmisten kanssa.” Hän tiennäyttävä, hengellinen paimen.

Mitä on olla pappi? Se ei ole vain papin ammatin toimittamista tietyt tunnit viikossa. Oleellisempaa on se, että ON pappi.

Saarnan käsikirjassa Timo Veijola sanoi, että edelleen ovat ajankohtaisia ja käyttökelpoisia ne kolme sääntöä, jotka Martti Luther antoi ohjeeksi sananpalvelijan virkaan valmistuville. Nämä kolme sääntöä sananpalvelijalle ovat: 1) oratio, 2) meditatio, 3) tentatio.

”Oratio” on ennen kaikkea Pyhän Hengen rukoilemista. ”Polvistu kamarissasi ja pyydä oikealla nöyryydellä ja vakavuudella Jumalalta sitä, että hän antaisi sinulle rakkaan Poikansa välityksellä Pyhän Henkensä sinua valaisemaan, ohjaamaan ja antamaan sinulle ymmärrystä.”

”Meditatio” ei Lutherilla tarkoita itämaistyypistä itseensä ja ajatuksiinsa vajoamista. Meditatio on yhteydessä konkreettiseen Raamatun sanaan, jota on luettava yhä uudestaan, ahkerasti ”käännettävä ja väännettävä”, jotta nähtäisiin, mitä Pyhä Henki tahtoo sanoa.. Meditoiva ihminen ei Lutherin mukaan kuuntele itseään vaan Raamatun sanaa, ja kuunneltuaan vastaa Sanaan, mikä tarkoittaa Sanan pohjalta nousevaa puhetta (Ps. 116:10, 2. Kor.4:13). Veijola toteaa ja siihen on hyvä täysin yhtyä, että ”on ensiarvoisen tärkeää, että saarnavirassa toimivat seurustelevat säännöllisesti konkreettisen Jumalan sanan kanssa rukoillen ja meditoiden.”. Lutherin mukaan tämä tarkoittaa **ÄÄNEEN** lukemista ja puhumista.

”Minä mietiskelen sinun ihmetekojasi”, Ps. 145:5

Lutherin kolmas sääntö, tentatio eli Anfectung, merkitsee ahdinkoa tai ahdistusta, johon Sanan varassa elävä ihminen maailmassa välttämättä joutuu. Luther tarkoittaa sekä sisäisiä että ulkonaista ahdinkoa. Ahdingon tuottama siunaus on suuri, sillä sen avulla saavutetaan kokemuksellinen, todellinen Jumalan tuntemus, johon ei päästä lukemalla ja spekuloidulla.....Ahdistuksella on se positiivinen, hermeneuttinen vaikutus, että se pakottaa ihmisen turvautumaan entistä halukkaammin Raamatun sanaan, ja ”ahdingon keskellä Jumala avaa hänen korvansa kuulemaan” Job 36:15. Oikean saarnaajan on käytävä tuskan ja ahdistuksen kiirastulella. Siellä käytyään hän voi ymmärtää, miten suuri lohdutus sisältyy profeetan sanoihin: ”Kun sinun sanasi tulivat minulle, minä ahmin ne. Sanasi ovat minun iloni ja sydämeni riemu. Sinä, Jumala, Herra Sebaot, olet kutsunut minut omaksesi!” Jer. 15:16. Tähän asti Veijola.

Jumala tekee työtä, Jumala luo uutta

Saarnaajan tehtävä on suuri etuoikeus. Siinä saa olla Suuren Jumalan palveluksessa eikä omalla asialla. Saarnaajalla saa olla se näkemys, että Jumala MUUTTAA maailmaa. Että saarnakin on tapahtuma, jossa tapahtuu jotakin.

Lönnebo: ”Jumala on matkalla muuttamassa kirkkoaan uuteen aikaan”.

On turhauttavaa ja väsyttävää ajatella, että kaikki on jo valmista eikä mitään enää muutu. Ymmärtäkää nyt oikein. Kristuksen työ on täydellinen, kristillinen ilmoitus on valmis emmekä odota uutta Ilmoitusta, ehtoollisele kutsutaan ”tulkaa sillä kaikki on valmiina”, kristityillä saa olla pelastusvarmuus. ”Se on täytetty”. Ei siis uutta uskoa. Mutta juuri tämä Kristuksessa valmis ja täydellinen uskonsanoma ja autuudenlahja haluaa päästä vaikuttamaan ihmisten sydämissä, kirkossa ja maailmassa. Saarna ja Jumalan sana ovat väline, joita Jumala käyttää tavoittaakseen uusia ihmisiä Sanalla kuuliaisiksi ja johtaakseen kirkkoaan eteenpäin. Kristillinen usko ei ole suljettu, filosofinen systeemi.

Luterilaisen teologian ja saarnaopin yksi tunnetuimpia esimerkkejä siitä, miten Jumalan sana vaikuttaa kirkossa, on Martti Lutherin ns. Invocavit -saarnat (Wittenbergissä 9.–16.3.1522). Yksi lainaus tuon viikon maanantain saarnasta:

”Tahdon siitä saarnata, puhua, kirjoittaa, mutta väkivaltaisesti pakottaa ja vaatia en tahdo ketään. Sillä usko tahtoo alttiisti ja pakottomasti syntyä sydämeen.

Ottakaa esimerkkiä minusta. Minä olen vastustanut anetta ja kaikkia paavilaisia; mutta en väkivallalla, vaan ainoastaan Jumalan sanaa olen teroittanut, saarnannut ja kirjoittanut. Muuta en ole tehnyt. Se sana on minun nukkuessani tai juodessani olutta Filippuksen ja Amsdorffin seurassa siinä määrin heikentänyt paavikuntaa, ettei yksikään ruhtinas eikä keisari vielä koskaan ole kyennyt sitä niin paljon masentamaan. minä en ole sitä tehnyt; yksin Sana on tehnyt ja toimittanut kaiken.” (Val Teokset III s. 379)

Saarnaajan oma avoimuus, positiivinen odotus

JOITAKIN LAINAUKSIA MITÄ HYVÄLTÄ SAARNALTA ODOTETAAN:

Yngve Brilioth: ”Paras tapa vaikuttaa (saarnatoimessa) on julistaman oma elämä”

Timo Veijola (VT:n eksegetiikan edesmennyt professori): ”Ravintoa kuolemattomille sieluille eikä johdanto-opillisia esitelmiä eikä raamattutieteen ongelmia” (Saarnan käsikirja 2001 s.61)

Martti Luther. ”Einfältig zu predigen, ist eine grosse Kunst” (WA TR 4719)

Martti Luther: „Nihil nisi Christus praedicandus“ (WA 16, 113, 7 f; 36, 180, 10-13)

John Vikström: Saarnan kriisissä on kyse steriilin saarnan ongelmasta, sillä saarnan tulee ”tartuttaa ja synnyttää elämää” (Pappisliiton jäsenlehti 6/1985)

Jeesuksen saarnan ja opetuksen vaikutus: ”Eikö sydämemme hehkunut innosta, kun hän puhui meille ja opetti meitä ymmärtämään kirjoitukset?” Luuk. 24:13–35

Paavali (sopii myös saarnaan): ”Minä en siis juokse päämäärättömästi” (1. Kor.9:26)

Augustinus: ”Novum testamentum in vetere latet, vetus in novo patet” (Uusi testamentti on kätkeyty vanhaan, vanha testamentti on ilmeinen/ilmestyy uudessa)

KIRJALLISUUS

Asendorf Ulrich, Die Bedeutung der Predigt fuer Luthers Theologie. – Luther als Predigt 1986.

Beintker Horst, Luther als Prediger des Evangeliums. – Luther als Prediger 1986.

Brilioth Yngve, Predikans historia. 2.uppl. Köbenhavn 1962.

Hirschler Horst, biblisch predigen. 2.Auflage 1988 Hannover.

Johnson John Fredrick, On Preaching Theology. – Concordia Journal July 2005 (USA)

Kandler Karl-Hermann, Die Rechtfertigung in Luthers Predigt. – Luther als Prediger 1986.

Luther asl Prediger. Veröffentlichungen der Luther-Akademie e.V.Ratzeburg Band 9. Erlangen 1986

Luther Martti, Valitut teokset III, toim. Lennart Pinomaa. 2.pain Helsinki, Juva 1983.

Lönnebo Martin, Homiletik. En introduktion i kyrkans förkunnelse. Lund 1977.

Möller Chirstian, Seeolsorglich predigen. Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge und Gemeinde. Göttingen 1983.

Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja, toim Raija Vartiainen. Pieksämäki 1985.

Saarnan käsikirja. Toim. Jari Jolkkonen & Simo Peura & Osmo Vatanen. Helsinki/ Pieksämäki 2001 (suuri määrä hyödyllisiä artikkeleja).

Sariola Yrjö, Johdatus homiletiikkaan. Helsinki 1972.

Schuetz Werner, Probleme der Predigt. 1981.

Simojoki Martti, Julistus ja opetus. Saarnan opetustehtävästä. diss. Helsinki 1947.

Winkler Friedrich: Ueberlegungen zum Predigtziel. Kerygma und Dogma 1/1992